

ECOMODERNISME

ECOMODERNISME

HET NIEUWE DENKEN OVER GROEN EN GROEI

Marco Visscher en Ralf Bodelier (red.),
Hidde Boersma, Bart Coenen, Marcel Crok,
Joost van Kasteren en Rypke Zeilmaker

Nieuw Amsterdam

© 2017 de auteurs
© 2017 Nieuw Amsterdam
Alle rechten voorbehouden
Tekstredactie Rita Jager
Register Ansfried Scheifes
Ontwerp omslag Philip Stroomberg
Ontwerp binnenwerk Yulia Knol
Omslagbeeld Laurie Noble/Getty Images
NUR 740
ISBN 978 90 468 2181 7
www.nieuwamsterdam.nl

INHOUD

Inleiding	7
Ecomodernisme: het nieuwe groen	
Marco Visscher	
Thema 1 – Energie	
1 De motor van voorspoed (1)	19
Bart Coenen en Marco Visscher	
2 Klimaat: een probleem, niet hét probleem	28
Marcel Crok	
3 Het sprookje van zon en wind	42
Bart Coenen	
4 Vrees niet voor kernenergie	52
Marcel Crok	
Thema 2 – Landbouw en voeding	
5 Meer voedsel op minder land	69
Hidde Boersma en Joost van Kasteren	
6 Niet biologisch, wel duurzaam	84
Hidde Boersma en Joost van Kasteren	
7 Gentech: controversieel, maar noodzakelijk	92
Hidde Boersma	
8 Vlees noch vis?	103
Hidde Boersma, Joost van Kasteren en Rypke Zeilmaker	

Thema 3 – Natuur

9	Natuur en mens horen bij elkaar Rypke Zeilmaker	119
10	De uitvinding van biodiversiteit Rypke Zeilmaker	133
11	Onze grenzeloze aarde Marco Visscher	148
12	Een betere natuur begint bij jezelf Rypke Zeilmaker	161

Thema 4 – Armoede en ontwikkeling

13	Eerst armoedebestrijding, dan duurzaamheid Ralf Bodelier en Marco Visscher	177
14	Bevolkingsgroei is het probleem niet Ralf Bodelier en Marco Visscher	188
15	In de stad moet je zijn Ralf Bodelier en Marco Visscher	200
16	De motor van voorspoed (2) Ralf Bodelier en Bart Coenen	211

	Epiloog – ‘Het gouden tijdperk ligt vóór ons’ Bart Coenen en Marco Visscher	223
--	--	-----

	Bijlage – Ecomodernistisch Manifest John Asafu-Adjaye, Linus Blomqvist, Stewart Brand e.a.	233
--	---	-----

	Over de auteurs	251
	Noten	255
	Register	283

INLEIDING

ECOMODERNISME: HET NIEUWE GROEN

Marco Visscher

Zeg dat je een ‘groene’ leefstijl hebt en je voldoet aan een helder signalement. Je bent tegen kernenergie en tegen gentechnologie in de landbouw. Je bent voor windmolens, voor biologische landbouw en voor lokaal geproduceerd voedsel. Je bent voor internationale afspraken om klimaatverandering tegen te gaan. Je zet je af tegen de consumptiemaatschappij en economische groei. Ontwikkeling moet vooral duurzaam zijn. Je vreest de afname van biodiversiteit, evenals de toename van de menselijke bevolking. Je ziet een vegetarisch dieet als een manier om de planeet te redden.

Kortom, ‘groen’ is min of meer synoniem aan een pakket geaccepteerde meningen over thema’s als milieu, technologie, economie en politiek. Samen vormen ze de basis van de agenda voor een duurzame toekomst.

Dat alles is aan het kantelen. Een nieuwe lichtung natuurliefhebbers en milieubeschermers is opgestaan en is bezig een flink aantal van deze geaccepteerde meningen kritisch te herzien. Zij zijn bijvoorbeeld vóór kernenergie, vóór gentechnologie en vóór economische groei. Zij onderscheiden zich van de traditionele milieubeweging met de nadruk die zij leggen op pragmatische oplossingen die aantoonbaar werken. Zij noemen zichzelf ecomodernisten.

Ecomodernisten streven naar meer natuur en een schonere leefomgeving. Ze onderschrijven een centrale wens uit de milieubeweging: menselijke activiteiten moeten het milieu minder belasten.

Maar waar de heersende groene gedachte is om daarom ‘in harmonie’ met de natuur te leven, pleiten ecomodernisten er juist voor om meer controle over de natuur te nemen. Waar de traditionele groenen van oudsher dromen van een sober, laagtechnologisch bestaan op het platteland, zien ecomodernisten meer heil in een modern, hoogtechnologisch leven in de grote stad. Juist zó kan volgens hen de impact van de mens op de natuur en het milieu verminderen. Ook hopen ze daarmee de welvaart en het welzijn te bevorderen van miljarden mensen die daarin nog zijn achtergesteld.

Ontkoppeling, het uit elkaar halen van mens en natuur, is voor de ecomodernisten een sleutelwoord. Hoe meer we onze activiteiten ontkoppelen van de natuur, hoe beter het gaat met ons én met de natuur. Ontkoppelen doen we vooral door onze activiteiten te concentreren – in de landbouw, in de energiewinning en in de manier waarop we wonen – waardoor er meer ruimte komt voor de natuur.

Ontkoppelen doen we bijvoorbeeld met intensieve landbouw. Daarmee produceren boeren veel voedsel op relatief weinig land, waardoor zij niet alleen het meest efficiënt gebruikmaken van kostbare grondstoffen, maar waardoor ook meer natuur overblijft. Bovendien maakt intensieve landbouw ons voedsel betaalbaar en bevrijdt het arme, zelfvoorzienende boeren in ontwikkelingslanden van zware arbeid op het land. Daardoor is het voor hen mogelijk om te verhuizen naar de steden, waar meer kansen zijn op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg en persoonlijke ontwikkeling. In steden leven we eveneens ‘intensief’: veel mensen wonen op een klein grondgebied. Ook daardoor blijft meer natuur over, terwijl er veel efficiënter gebruik wordt gemaakt van bouwmaterialen, energie en transportmiddelen.

Met andere woorden: de natuur wordt volgens ecomodernisten vooral beschermd met alles wat onze westerse samenlevingen zo modern maakt en níét met alles wat rurale gemeenschappen zo traditioneel maakt.

Ecomodernisten denken niet over alles hetzelfde, maar verenigen zich rondom een aantal benaderingen. Zo scharen ze zich achter een uitgesproken positieve toekomstvisie waarin mens en natuur floreren. Met dat optimisme wijzen ze uitdrukkelijk de alarmisti-

sche toon af die weleens doorklinkt in wat je zou kunnen omschrijven als 'doemscenario's'. De vindingrijkheid van de menselijke soort, zo redeneren zij, maakte de afgelopen eeuwen een einde aan allerlei problemen die eerder nog werden gezien als onvermijdelijk en onoplosbaar.

Dit betekent dat ecomodernisten op voorhand ook niet weten wát de oplossing zal zijn voor reële problemen rondom kernafval, verlies aan biodiversiteit of de eindigheid van fosfaat. Bovendien beseffen zij dat elke oplossing weer nieuwe problemen met zich mee zal brengen. Maar het betekent dat je open moet staan voor alle mogelijke oplossingen en dat je vertrouwen mag hebben dat we ook in de toekomst in staat zijn om nieuwe problemen aan te pakken.

Tal van ontwikkelingen ondersteunen hun optimistische vertrekpunt dat modernisering een gunstige invloed heeft op de natuur. Rijke landen hebben de minste milieuproblemen: vanaf een zeker niveau zorgt welvaart ervoor dat mensen beter voor de natuur gaan zorgen. Ecomodernisten zien economische groei dan ook niet als een afkeurenswaardig ideaal. Integendeel. In economische groei zien ze een voorwaarde voor zowel sociale en culturele ontwikkeling als voor de persoonlijke vrijheden die wij in het meer welvarende deel van de wereld heel gewoon zijn gaan vinden.

Ontstaan en opkomst van het ecomodernisme

Als er al sprake is van een aanwijsbaar beginpunt van het ecomodernistisch denken, dan is dat in 2004. In dat jaar publiceerden twee dertigers, Michael Shellenberger en Ted Nordhaus, een controversieel essay met de titel *The Death of Environmentalism*.¹ Daarin presenteerden zij zich als 'kleinkinderen van de milieubeweging', dankbaar voor alles wat die milieubeweging heeft bereikt. Shellenberger en Nordhaus wezen erop dat deze beweging belangrijke successen boekte bij de oplossing van redelijk overzichtelijke problemen als bescherming van natuurparken en bestrijding van zure regen. Maar, zo vroegen beiden zich af, zou de milieubeweging nu ook in staat zijn om een complexe mondiale uitdaging als klimaatverandering, 'de meest serieuze ecologische crisis ter wereld', te lijf te gaan?

Shellenberger en Nordhaus dachten van niet. Na de honderden miljoenen dollars die milieugroeperingen toen al hadden uitgegeven om de opwarming van de aarde tegen te gaan, was er maar weinig resultaat geboekt. Met hun oplossingen, waarbij niets minder dan de hele wereldeconomie op haar kop moest en de ambities van de mensheid fors naar beneden moesten worden bijgesteld, kon dat ook niet anders. De milieubeweging kwam alleen nog maar met zure verklaringen, dramatische oplossingen en voorstellen die niet tot de verbeelding van de massa spraken en ook nog weinig effect sorteerden. ‘We zijn ervan overtuigd geraakt,’ concludeerden Shellenberger en Nordhaus, ‘dat de milieubeweging met al haar niet-onderzochte veronderstellingen, achterhaalde concepten en uitgeputte strategieën moet worden begraven, zodat iets nieuws kan opbloeien.’

Shellenberger en Nordhaus waren milieuactivisten, die elkaar ontmoetten tijdens een campagne om een sequoiabos in Californië te redden. Beiden hielden zich bezig met thema’s als milieu en sociale rechtvaardigheid. Shellenberger werkte als consultant voor diverse milieuorganisaties. Hij had succesvolle campagnes opgezet om grote bedrijven als Walmart en Nike te dwingen een socialer en groener beleid te voeren. Nordhaus werkte als strateeg voor verschillende milieuorganisaties.

Samen zetten ze een denktank op, The Breakthrough Institute, waaruit beleidsanalyses, rapporten en opiniestukken voortkwamen over thema’s als energie, natuurbehoud en innovatie. In 2008 werden Shellenberger en Nordhaus door het weekblad *Time* opgenomen in de lijst met Heroes of the Environment. Desondanks bleef hun werk grotendeels onder de radar. Pas rond 2014 kwam daar verandering in, wat vooral te danken was aan prominente denkers en schrijvers in groene kringen die in hun richting opschoven.

Een van hen was Stewart Brand, die in de jaren zestig zijn medehippies had opgeroepen om weer op het land te gaan leven. Op latere leeftijd zag hij echter in dat de stad toch echt beter is voor mens en milieu, al was het maar omdat transport en energiegebruik hier juist veel minder belastend zijn. In zijn boek *Whole Earth Discipline*,

dat in 2009 verscheen toen Brand zeventig jaar was, vertelde hij over dat nieuwe inzicht.² Ook legde hij uit waarom genetische modificatie in de landbouw en kernenergie groene oplossingen zijn, en dat klimaatverandering een dusdanige bedreiging vormt dat geo-engineering – ingrijpen in de natuurlijke systemen van de aarde – misschien wel noodzakelijk is.

Vanuit de wetenschap komt volgens Brand steeds meer kennis die botst met de groene dogma's. Het ligt dan ook voor de hand dat de groene ideologie zal moeten veranderen. 'Maar,' stelde Brand, 'ideologieën hebben er een hekel aan te veranderen. De benadering moet dan ook pragmatisch zijn. We moeten op weg naar een praktische manier van denken die is gericht op resultaten in plaats van op theorieën en principes.'

In Groot-Brittannië maakte Mark Lynas een vergelijkbare draai op het gebied van gentech en kernenergie. Lynas, die geldt als een prominent journalist, commentator en auteur, zat nog veel dieper in de milieubeweging dan Brand. Ooit vernielde hij velden waar gentechgewassen groeiden en gooide hij een taart in het gezicht van milieuscepticus Bjørn Lomborg vanwege diens 'complete bullshit'. Nu noemt Lynas zichzelf met trots ecomodernist.

Brand en Lynas behoren tot de ondertekenaars van het Ecomodernistisch Manifest, opgesteld in het voorjaar van 2015. Daarin stelden zij dat 'zowel menselijk welzijn als een ecologisch rijke planeet' niet alleen mogelijk zijn in de toekomst, maar ook 'onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn'. Het manifest leidde tot een hoos aan media-aandacht. *The New York Times* zag de erkenning van de ambities in ontwikkelingslanden als een welkome tegenhanger van de neiging onder traditionele groene groeperingen om het milieu boven sociaal-economische vooruitgang te stellen.³ De *Frankfurter Allgemeine* omschreef het centrale idee van de ont koppeling van menselijke activiteiten en hun impact op het milieu als 'eenvoudig' en 'goed'.⁴ Er waren kritische, maar over het algemeen gunstige besprekingen in *New Scientist*⁵ en *Nature*.⁶ Op Twitter werd het manifest eveneens opgepikt. Steven Pinker, taalkundige en psycholoog aan Harvard, twitterde: 'Een veel betere gids voor klimaat & milieu dan de nutteloze, bestraffende vinger van de paus in zijn encycliek.'

Pinker verwees naar *Laudato Si'*, waarin paus Franciscus zijn gedachten over het milieu had geformuleerd.

Ontvangst in de Lage Landen

In Nederland werd het ecomodernisme geïntroduceerd in de zomer van 2014 met een tien pagina's tellend achtergrondartikel in het opinieblad *The Optimist*,⁷ gevolgd door een omslagartikel in *Vrij Nederland* in de winter. Daarin toonde Jan Paul van Soest, adviseur op het gebied van duurzaamheid, zich kritisch over de karikatuur die ecomodernisten leken te maken van de milieubeweging. Wel bevestigde hij de groeiende 'weerstand tegen gedragsvoorschriften en morele oproepen tot soberheid'. Ook erkende hij dat we soms 'pragmatisch voorwaarts' moeten. 'De ecomodernisten zien dat goed.'⁸

In het najaar van 2015 kwam Ted Nordhaus naar Amsterdam voor een debat in De Balie. In een interview in *de Volkskrant* werd hij omschreven als 'een van de meest spraakmakende milieudenkers van het moment'. In de pagina's van de krant kreeg Nordhaus steun van columnist Martin Sommer ('helemaal mijn man')⁹ en kritiek van natuurjournalist Casper Jansen, die de ecomodernisten 'eigenlijk gewoon een beetje, eh, ouderwets' vond.¹⁰ Bij het Europees Parlement gaf Nordhaus een gastlezing over ontkoppling. Ook sprak hij op de Universiteit Gent in een aula met zo'n vierhonderd studenten. Nordhaus werd met collega Linus Blomqvist van The Breakthrough Institute geïnterviewd door *De Morgen*¹¹ en *De Standaard*, waarbij ze werden omschreven als 'groene jongens (...) van het bijzondere soort'.¹²

Vanuit enkele wat traditionelere organisaties op het gebied van milieu en ontwikkeling werd kritisch gereageerd op het podium dat de ecomodernisten kregen. Mathias Bienstman, beleidscoördinator van de Bond Beter Leefmilieu, kopte boven zijn blog dat ecomodernisten 'niet modern en nog minder eco' zijn. Hij vond dat zij met hun 'opgeblazen technologisch optimisme' het milieudebat vertroebelen.¹³ Dirk Holemans, coördinator van de denktank Oikos, had het over 'de nieuwe schaapsvacht van *big industry*'. Het onversneden optimisme van het ecomodernistische verhaal verhuult hun ware be-

doeling, stelde Holemans in een gezamenlijke verklaring van Oikos met organisaties als Oxfam Solidariteit, Oxfam Wereldwinkels en BioForum, de sectororganisatie van biologische landbouw en biologische voeding. Want wat zou anders de reden zijn dat zij zwijgen over de machtsverhoudingen en ‘de nefaste rol van de Monsanto’s en Volkswagens van deze wereld’?¹⁴

Intussen werd het ecomodernisme steeds meer opgepikt. Simon Rozendaal, die als wetenschapsredacteur van *Elsevier* toen al jarenlang met ecomodernistische realiteitszin artikelen over milieu en milieubeleid schreef, stipte het ecomodernisme aan in zijn boek *Alles wordt beter!*. Zich afvragend hoe de milieuoactivisten zouden toegeven dat zij jarenlang fout hebben gezeten en hun critici goed, meldde Rozendaal het antwoord te hebben gevonden bij de ecomodernisten: ‘Je geeft iets een ander etiket (...) en niemand proeft dat het oude wijn in nieuwe zakken is.’¹⁵

Of ecomodernisme oude wijn in nieuwe zakken is of niet: inmiddels heeft *De Correspondent* een wetenschapsjournalist in de gelederen die geregeld schrijft over het ecomodernisme,¹⁶ is er een TEDx-lezing over het ecomodernisme geweest, dé graadmeter voor de populariteit van een idee,¹⁷ en zat in de uitzending van het VPRO-programma *De Hokjesman* over ‘de duurzamen’ een heuse ecomodernist. ‘Een nieuwe loot aan de stam,’ meldde de stem van Michael Schaap droogjes, ‘en men moet nog erg aan hem wennen.’¹⁸

Verenigen

Wij hebben dit boek over ecomodernisme geschreven omdat wij onszelf als ecomodernisten zien. De zeven auteurs vinden elkaar in de groeiende overtuiging dat de traditionele groene beweging op de verkeerde weg is. Wij menen dat deze zich te veel heeft ingegraven in achterhaalde stellingen en een romantisch beeld van de natuur koestert dat voor veruit de meeste mensen onwettelijk en onwenselijk is. In het ecomodernisme zien we alternatieve ideeën die realistischer, wenselijker en ambitieuzer zijn – en groener, bovendien.

Wij staan kritisch tegenover het nationale en internationale mili-

eu- en natuurbeleid. Internationale onderhandelingen om de CO₂-uitstoot terug te dringen zijn niet alleen weinig vruchtbaar gebleken, de aangedragen oplossingen zijn ook onnodig duur. De mate waarin arme en opkomende landen nu al moeten bijdragen aan de oplossingen, grenst volgens ons aan het immorele. In Nederland is het tientallen miljarden euro's kostende Energieakkoord, afgesloten met steun van onder meer Greenpeace en Natuur & Milieu, vooral een ingewikkeld bouwwerk van subsidies dat met name ten goede komt aan energiebedrijven, landeigenaren en investeerders. Ondertussen stijgen de energierekeningen van huishoudens flink en is de winst voor het milieu ver te zoeken.

Veel ecomodernisten zijn bekeerlingen. Bij ons is dat niet anders. Sommigen van ons voelden zich lange tijd onderdeel van de milieubeweging. We deden mee aan demonstraties, organiseerden campagnes of volgden als journalist te goeder trouw de persvoorlichters van de bekende milieugroeperingen, waarbij overigens een van ons zo'n persvoorlichter was. Anderen komen uit de wereld van wetenschap en techniek: kringen waarin soms al langer met gefronste wenkbrauwen wordt gekeken naar de beweringen van milieuorganisaties. Weer anderen voelen zich sterk verwant met de wereld van ontwikkelingssamenwerking en betreuren dat veel denkers en medewerkers in deze sector zich laten opslokken door groene overwegingen en daardoor onbewust tegen ontwikkeling beginnen te pleiten. In meer of mindere mate zijn wij allen verweesde groenen die in het ecomodernisme eindelijk een thuis hebben gevonden; een thuis waarin onze ideeën en overtuigingen zowel betekenis en richting als intellectuele en morele steun krijgen.

Dat betekent niet dat we het altijd roerend met elkaar eens zijn; u zou onze onderlinge e-mails eens moeten lezen. Onze verschillen – in onze achtergrond, overtuigingen en prioriteiten – reflecteren hoezeer het ecomodernisme ruimte biedt aan een divers gezelschap. Neem alleen al de hiervoor genoemde Stewart Brand en Mark Lynas. Hoewel Brand door veel ecomodernisten wordt gewaardeerd vanwege zijn ideeën over de voordelen van verstedelijking, kernenergie en genetische modificatie, heeft meer dan een enkeling grote twijfel over zijn pogingen om wilde natuur terug te

brengen, inclusief uitgestorven diersoorten; Stewart Brand wil de wolharige mammoet weer tot leven wekken.¹⁹

Hoewel Lynas alom wordt geprezen vanwege zijn strijd tegen ideeën die hij in het verleden met overtuiging uitdroeg, blijft hij vasthouden aan het concept van ‘planetaire grenzen’ waarbinnen de menselijke ontwikkeling dient te blijven. Die grenzen betreffen alles van de hoeveelheid CO₂ in de atmosfeer en verzuring van de oceanen tot het verlies aan biodiversiteit. Volgens Lynas (en anderen) hebben we sommige grenzen al overschreden, botsen we tegen andere aan en naderen we de grens waarop de aarde het niet meer aan zal kunnen.²⁰ Het is een overtuiging die door andere ecomodernisten ernstig wordt betwijfeld vanwege het aanpassingsvermogen van de mens en de arbitraire aard van dergelijke grenzen.

Misschien is het vanwege de acceptatie van onderlinge meningsverschillen niet verwonderlijk dat ecomodernisten in staat blijken om op thema’s een interessant verbond te sluiten. In de Verenigde Staten hebben ecomodernisten al meerdere malen een brug weten te slaan tussen Democraten en Republikeinen, tussen progressieven en conservatieven en tussen de zogeheten klimaatalarmisten en hun critici. Het ecomodernisme zou weleens in staat kunnen zijn om meer mensen te verenigen achter een groene toekomst dan de huidige generatie duurzame denkers en doeners.

Wij erkennen en waarderen volop de door de milieubeweging geboekte successen. Het water en de lucht zijn schoner dan ooit: een prestatie die zonder de inspanningen van milieugroeperingen niet was gehaald. Veel grote natuurgebieden, eens bedreigd door exploitatie, jacht en verstedelijking, hebben een beschermde status. Steeds meer bedrijven committeren zich al langere tijd aan een efficiëntere productie, waarbij zij de druk op natuurlijke hulpbronnen verminderen. Door een verbod op de uitstoot van drijfgassen dichten we het gat in de ozonlaag en voorkomen we wellicht honderdduizenden gevallen van huidkanker.

Toch past het om kritisch te blijven, al was het maar omdat dat een goed journalistiek gebruik is en wij nu eenmaal journalisten zijn. Maar omdat wij óók natuurliefhebbers zijn, vinden we het

belangrijk dat we de natuur en het milieu niet over laten aan de groenen. We vrezen dat zij trouw zullen blijven aan achterhaalde standpunten en een vastgeroeste ideologie die verbeteringen voor mens en natuur in de weg staan. Volgens ons is er juist nu behoefte aan de ecomodernistische ideeën: in het soms verhitte debat over milieu en ontwikkeling brengen zij zowel een koele blik als een warm hart.

In de zestien hoofdstukken die volgen behandelen we kernachtig de belangrijkste ecomodernistische ideeën op het gebied van vier kernthema's: energie, landbouw en voeding, natuur, en armoede en ontwikkeling. We sluiten het boek af met een vertaling van het Ecomodernistisch Manifest, opgesteld en ondertekend door een groep internationaal vooraanstaande wetenschappers en activisten. Met dit boek willen we het debat over duurzaamheid en ontwikkeling voorzien van relevante informatie en nieuwe inspiratie.

THEMA 1
ENERGIE

1

DE MOTOR VAN VOORSPOED (1)

Uitbundige, goedkope energie bracht ons vooruitgang. Het is immoreel om te pleiten voor besparing en vergaande CO₂-reductie.

Bart Coenen en Marco Visscher

Stel, er was een brandstof die ervoor zorgde dat we het leven van miljarden mensen aangenaam konden maken. Een brandstof die zó uitbundig voorradig was dat het maar niet oprakte. Zó goedkoop dat het voor iedereen betaalbaar was. Zó betrouwbaar dat we er op elk moment van de dag over konden beschikken. Een brandstof die ons de welvaart zou verschaffen om ons leven gezonder en het milieu schoner te maken, waarmee we ons bovendien beter zouden kunnen beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. En als bonus zou deze brandstof de honger bestrijden en bijdragen aan herbebossing. Daar zouden we veel voor over hebben, nietwaar?

Welnu, zulke brandstof bestáát. Steenkool, olie en aardgas doen al deze dingen. Niet iedereen wil het horen en weinigen zullen het hardop zeggen, maar de vermaledijde fossiele brandstoffen zijn de onbetwiste motor van alle vooruitgang en verworvenheden die we vandaag de dag zo gewoon vinden. Ze hebben de westerse wereld uit eeuwen van armoede en misère gesleept. De stoommachine, aangedreven door de overvloedig aanwezige steenkool, was het begin van de industriële revolutie. Met behulp van machines werd fysieke arbeid veel productiever dan wanneer we alleen gebruik waren blijven maken van onze spieren en de fysieke kracht van dieren als runderen en paarden.

De Britse econoom William Stanley Jevons erkende dat al in 1865:

‘Met steenkool is ongeveer elke prestatie mogelijk en eenvoudig; zonder zijn we teruggeworpen in de moeizame armoede van vroeger tijden.’¹ En de Amerikaanse historicus Ian Morris geeft in zijn veelgeprezen boek *De val van het Westen* uit 2011 een helder antwoord op de vraag waarom de westerse wereld in de achttiende eeuw wereldwijd macht veroverde: fossiele brandstoffen.²

Ecomodernisten zijn liefhebbers van goedkope, overvloedige en betrouwbare energie, omdat energie ons leven en de wereld mooier maakt. Want met meer energie, zo stelt de zelfbenoemde energiefilosoof Alex Epstein in zijn boek *The Moral Case for Fossil Fuels*, maken we het leven aangenamer. ‘We verwarmen onze woning als het te koud is en verkoelen die als het te warm is. We zorgen voor licht als het buiten donker is. We verplaatsen ons naar plekken waar we willen zijn.’³

Dat is niet hoe een groeiend leger van activisten, wetenschappers, ondernemers en commentatoren naar energie kijkt. Zij maken zich zorgen om de CO₂-uitstoot die onlosmakelijk is verbonden met ons gebruik van fossiele brandstoffen en de klimaatverandering die daarvan het gevolg is. Zij vinden daarom niet alleen dat we zo snel mogelijk moeten afkicken van onze verslaving aan fossiele brandstoffen en dienen over te stappen op duurzame energie, ook vinden zij dat we mínder energie moeten gebruiken. Zo formuleert Iedereen Hernieuwbaar, een coalitie van Vlaamse middenveldorganisaties waaronder de milieubeweging en de vakbonden, ‘energiebesparing’ als eerste overheidsdoel.⁴ De Klimaatzaak, de Vlaamse zuster van de Nederlandse actiegroep Urgenda, stelt zelfs dat ‘een fundamentele transitie naar energiebesparing’ niets minder dan een ‘aanjager’ van economisch herstel zal zijn.⁵ Friends of the Earth, waarvan de Nederlandse afdeling Milieudefensie heet, meent dat het energiegebruik van de gemiddelde wereldburger in 2050 gelijk moet zijn aan het huidige energieverbruik van de gemiddelde inwoner van India.⁶

Het blijft niet bij campagnes. Allerlei overheidsmaatregelen zorgen ervoor dat we allemaal meebetalen aan deze wens tot matiging. Als je in Vlaanderen een nieuwe woning bouwt, moet je er de extra kosten voor de verplichte productie van hernieuwbare ener-